

veteti és most is az sült kenyéret". Több ecclesiában felhívja a presbiterek figyelmét a fűtő- és sütökemencék karbantartására.

Bél Mátyás 1730 körül készült leírásában a vizek által leginkább fenyegetett bodrogközi falu, Karád lakóiról ezt jegyzi fel: „Kenyerük sem olyan jéles, minő általában a magyaroké, habár gyakran éneik búzából sült kenyéret”. 1789-ből pedig egy tájegységi krumplikenyér receptjét őrzi Zemplén megye levéltára. Tehát nem az ármentesítés után ismerték meg a bodrogköziek a kovászos kenyéret.

A sulyom étkezési cílokra való gyűjtését a Liber Reditumban szereplő karádi adat bizonyítja. A tájegység ételére vonatkozó részletesebb felsorolást Szirmay Antal 1804-ben kiadott „Hungaria in Parabolis” című művében találhatunk. Zemplén vármegye egykori levéltárosa, aki a bodrogközi Szinyéren lakott sokáig, és a vekeli római katolikus templomban alussa örök álmát, egy lakodalmi készülődést ír le versében. A felsorolt ételek gazdagsága véleményem szerint nem lehetett jellemző a korabeli jobbágylakodalomra, de a felfogadott szakácsnők származása mindenképpen azt tanúsítja, hogy általánosan ismert ételkről van szó. Csak röviden idézek a felsorolásból:

Osztán hat falusi gazdasszonyokat,
Sütni-főzni kik jól tudnak, olyanokat
Hiván kamráját mingyárt felnyitotta,
Hogy azt ne kíméljék, Nékiek mondotta,
Azok ketteje a kalácssütéshez hozzáfogott,
Négye pedig a főzéshez.
Sütöttek előbb szép fehér cipókat.
Fonott kalácsokat, lángost, vakarókat...

A recens adatok gyűjtése során a történelmi Bodrogköz területén csaknem háromszáz étel receptjét sikerült feljegyezniem. Ezek az adatok bizonyítják, hogy a bodrogközi konyha a tájegység földrajzi helyzetének megfelelően ármenteret alkot az alföldi, felvidéki és erdélyi ételismeret és konyhatechnológia között. Ezeket együttesen alkalmazza, s épp ez az alkalmazás teszi speciálissá a különböző ételket.

Alföldi jellegzetesség a búza- és rozsliszt keverékéből előállított kenyér, a sok cereális alapú főtt és sült étel, a reformatusoknál a jelentős hús- és zsiradékfogyasztás, az ételek fűszerezésének módja. *Felvidéki* jellegű a savós savanyítás, a tejes habarás, a pépes ételek gyakorisága, a krumpli változatos felhasználása. *Erdélyi* jelleg mutatkozik a szabadtűzről készült sült részek gyakoriságában, valamint a kukorica étkezési cílokra való sokoldalú alkalmazásában.

Kimutatható ezek mellett az évszázadok során beköltözött más kultúrájú néciók — főként a *ruszinok* és a *galíciai zsidók* — ételismeretének hatása is. Ezeket az ételeket is saját szájtük szerint készítették el a bodrogközi gazdasszonyok. A táplálkozás módja — mint mindenütt — itt is az adott család anyagi helyzetétől, vallási hovatartozásától függött.

A hagyományos táplálkozási kultúra csak a termelőszövetkezetek megszervezése, a helyi bolthálózat kialakulásának fejlődése után kezdett el bomlani. Az idősebb nemzedék ma is ragaszkodik még a régibb ételkészítési módokhoz, az ifjabbak — akik a háziartást már „második műszakban” vezetik — az újabb, országosan egységesülő ételket készítenek szívesebben.

Siska József

Korteskedések Zemplén megyében, 1865—1910

A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint a kortes megbízójának képviselővé választásáért buzgólkodó személy. Azokat a választásokat, amikor több párt lévén, több jelölt indult, szükségszerűen kísérték a korteskedések. A képviselőjelöltnék szükségé volt olyan személyre (személyekre), aki kerületében agitálta a választókat, hogy mindenféle módszerekkel, törvényesekkel és törvényelennel, növelje választóinak táborát. Ilyen tevékenységet azonban nemcsak a megfogadott kortesek folytattak, hanem a vármegyei tisztviselők és a választásokra alakított központi választmány tagjai is, hiszen ők is hívei voltak valamely pártnak. Csak éppen nekik tisztúknél fogva, tilos *letti volna* pártérdek szerinti részrehajlónak lenni. Emiatt a korteskedés fogalmának gyakori a pejorativ — elmarasztaló — értelmű használata, pedig nem volt föltétlenül az, és sok színes, érdekes mozzanattal tarkította különösen a polgári kor választásait. Bár az is igaz, hogy a korteskedés gyakran volt okozója véres, erőszakos cselekedeteknek.

A választási előkészületekre, a korteskedésre vonatkozóan érdekes adatokat találunk Zemplén megye levéltárában.

1861-ben a központi választmány külön is rendelkezett a kortesokról: „Az ú. n. kortesek, vezérek a vezérletük alatti választókat illetőleg felelősek a rend, csend, vagyon és személy biztonságról, s ha a vezérletük alatti választókat kellő figyelemben nem tartják, s a politiai jogok élvezetével össze nem férhető veszélyes sürölődások és kihágások történének, a nemzeti becsület oltalma alatti álló szavazatszedő küldöttségek ellen

elkövetett bármely sérelemért az 1847/48. V. t. cz. 41. §. kapcsán bünvádi eljárás útján nevezettek meglenyüendők."

1865-ben Megyaszón a kortescek a választópolgárokat úgy felizgatták, hogy a kivezényelt katonaság képtelen volt fenntartani a rendet. A Deák-párt és a Függetlenségi Párt között véres verekedések törték ki, a beavatkozó katonákat kövekkel dobálták meg. Ők pedig fejüket elvesztve, a választók közé lötek. Kerekgyártó János szadai lakos életét vesztette, ketten súlyosan megbesültek. Majd minden választási évben találkozharunk olyan eseményekkel, amelyek emberéletet követeltek

A központi választmány részrehajlását mutatja az az 1865. évi intézkedés, amely szerint a nemesek bárhol a megyében szavazhattak, pedig a választójogi törvény világosan kimondta, hogy csak a lakhely szerinti kerületben lehetett mindenkinek leadnia voksát. A választmány fentebbi határozatára "... a szomszéd olaszlisztkai választókerülethez tartozó Erdőbénye mezővárosból 65 nemesek csatarendbe sorakozva, 8 dupla puskákkal ellátva, egyének fedezése mellett, mindnyajok kézbeli uőeszközöket viselvén, Mád városába bejöttek és a városháza mellett tanyát ütven, s fegyvereiket letevén, a városüzánál működő őrszeiro küldőtség előti megjelentek, s magokai, mini Mád kerületi választókat bejegyezteni követelék..." Végül is a Helytartótanács megsemmisítette a központi választmány nyilvánvalóan törvénysértő határozatát.

Szinten 1865-ben történt, hogy a golopi választók egyszereuen nem mertek Mádra menni az őrszeiro küldőtség elé, mert előljáirokat igcncsak megverték előzőleg: "... hazafelé menet a Mád és Tállya közti Padi hegy alatti orszáduon a Zalay-párhoz tartozó veres tollas tömeggel találkoüzán az előljáiroság kalapjai mellett veres tollat nem látván, azon emberek a golopi előljáiroságot követ, bunkós botokkal agyba-főbe verték, elannyira, hogy négy ember fején és testén veszélyes sebeket kapott, s életüket csupán futással mentheük meg."

A megyében a legnagyobb választási múltral talán az olaszlisztkai kerület rendelkezett. 1867 után ritkaság számba ment, hogy egy városon kívül eső, szabad területen tartsák a választásokat. Zempléuben is csak egy ilyen volt, az olaszlisztkai rét, amely a város déli végén egészen a Bodrogig húzódtott. A választások napján egész szekértáborok vonultak ki oda boroshordokkal megrakva. Az olaszlisztkai mandátum a legdrágábbak közé tartozott az egész országban, ugyanis Sárospatak, Tolsuva, Erdőbénye és maga Liszka hagyományosan ellenzéki volt, így a kormánypárt a falvakat igyekezett megnyerni. A csendőrség mellett általában a lovas katonaságot is igénybe kellett venni a rend fenntartására. A kormánypártiak vagy zöld vagy fehér, az ellenzékiek mindig vörös tollat viseltek. A katonai kordon dacára gyakran előfordult, hogy valamelyik választó elténfergett a másik táborba. Ott behúzták a közeli kocsmába, etették, itatták és sikeresen eltántorították előző pártjától. A választók őrszéivel a pataki diákok is meg voltak bízva, az volt a feladatuk, hogy megakadályozzák a párhűség megszezését. A kollégium nagyobb diákjai egyébként túltették a legnagyobb korteseken is. Soha nem a kormánypárt érdekében buzgólkodtak, ezért többször előfordult, hogy a főispán erőteljes intézkedést kért a kollégium igazgatójától a diákok megrendszabályozására, például arra hivatkozva, hogy a politizálás az ifjúság erkölcsét mételyezi meg. Eredményt egyszer sem ért el, bár a tanárok között olyan tekintélyes emberek, mint Ballagi Géza vagy Szinyei Gerzson a kormánypárt jelöltjei voltak, a tanári kar mégis mindig egyhangúlag visszautasította a főiskola autonómiájába való főispáni beavatkozásokat.

A legcselekedesebb olaszlisztkai választás az 1887-es volt, amikor is Szirmay Ödön kormánypárti és Pázmándy Dénes függetlenségi jelöltek küzdöttek egymással. Özv. Lónyay Odónné, Pázmándy Dénes nővérenek bodrogfalszi pincéjéből annyi vorosborral itatták meg a függetlenségi választókat, hogy többen alkoholmérgezést szenvedtek.

Ha valamelyik községi előjáró csapott fel kortesnek, hatalmával visszaélve könnyen tudott szavazatokat szerezni jelöltjének, mint például Szombati Károly ladmóci bíró, aki 1889-ben azzal fenyegette a választókat, hogy aki nem Dókus Ernőre szavaz, azon bösszút áll az adószedésnél.

A szavazatszerzés leggyakoribb módjai voltak az etetés-ításás, vesztegetés, a másik párt elleni izgatás. Programbeszédre megtartása után a képviselőjelölt általában bankettet rendezett pártíveinek. Több száz terítékes ebédekről és vacsorákról szólnak a korabeli híradások. 1901-ben például gr. Andrássy Tivadar 200 személyi látott vendégül a terebisi kaszinó termében. Nyilvánvaló, hogy az ingyenes eszem-iszom azok közül is sokat Andrássy táborába csábított, akik nem a Nemzeti Párt hívei voltak.

Nem volt ritka eset, hogy a választást levezető küldőtséget részrehajlással vádolták meg. 1901-ben a sátoraljuhelyi kerületben a vesztes Függetlenségi Párt óvást nyújtott be a Kuriához, amelyben a választási elnököt azzal vádolták, hogy szándékosan visszaélt hatalmával és részrehajlóan a szabadelveűeknek kedvezett. A pártokat úgy helyezte el a választás napján, hogy az előnyt nyújtott a szabadelveű párti jelölt, Dókus Ernő híveinek, akik Sátoraljuhelyen a Magyar Király Fogadóba, a Veres Ökörbe, a Bock Szállóba kerültek. A függetlenségi jelölt, Búza Barna szavazót pedig a Vadászkurthe irányította, amely a vármegyházával szemben volt, így nekik el kellett vonulniuk ellenfeleik pártranyai előtt mikor a szavazatszedő küldőtség elé járultak. A Vadászkurttól még katonai kordonnal is körülzárták, így egészen delután 3 óraig éltel-italt nem lehetett azzal bevinni, aminek következtében többen engedtek az ellenpárt korteseknek és atáltak Dókus Ernő táborába. A választási elnök állítólag személyesen tartóztatta fel bevonuláskor a Búza-párt néhány hívét és a Veres Ökörbe irányította őket. Ott rájuk zárták az ajtókat, és egészen a választás végéig nem tudtak kiszabadulni. Mindezeket a vádakot a Kúria nem tartotta elég megalapozottnak és kellően bizonyítottának, így nem hozott elmarasztaló íreltetet.

A legnagyobb vesztegetés 1910-ben történt a megyében, amikor a Munkapárt, illetve Kazy József, földművelésügyi államtitkár kortessei állítólag 10 000 koronát ígérték a garanyiak templomára, szavazatuk ellenében. Az ellenpárt azonban nem tudta bizonyítani a vesztegetés tényét.

Felértlenül szólni kell még a kortesnőákról. A múlt századból alig maradt fenn közülük egy pár, mert irodalmi, művészi értékük csak ritkán volt. Egy-egy alkalomra születtek és gyorsan el is felejtődtek, pedig hűen visszaadják a kor, a választások hangulatát. Igyekeznek nevétségessé tenni az ellenjelöltet, illetve dicsérni a sajátjukat. Van, amelyik valamilyen külső tulajdonságot gúnyol ki, pl. az az 1892-ből való gúnyvers Kún Béláról, a függetlenségi jelöltéről, aki kopaszodó ember volt és hátul megmaradt kevés haját hosszúra növesztve előre fésűlre.

*Nem éni a haza haját,
Varkocsban hordja a haját.*

A következő, szintén 1892-ből való kortesnőta Bogyay Zsigmondról szól, aki ulánus tiszt volt és Sáros-patakon a leégett lovaskaszárnya helyén gőzmalmot építtetett. Vállalalkozása csődbe jutott.

*Szép a ruha, hogyha bordó,
De még szebb a fényes ordó.
Nyafka Zsiga malomra néz,
Pénze elfogy, malom elvész.
Éljen Kún Béla!*

1887-ben az olaszliszka-i kerületben Szirmay Ödön kormánypárti és Pázmándy Dénes, függetlenségi jelölt küzdött a mandátumért. Lónyayné, Pázmándy Dénes nővére, suk pénzt áldozott, hogy öccse elnyerje a képviselőiséget, ami valóra is vált.

*Szirmay lesz a követünk,
Az idegen nem kell nekünk;
Ne ígérjen össze-vissza,
Menjen Vas megyébe vissza.
Éljen Szirmay!*

*Ősz hazafi, hú Szirmay
Nekünk csak jót akar tenni.
Nem hazudik, nem ígérget,
Azért híven szeret minket.
Éljen Szirmay!*

*Láczaznak jár a szája,
Mintha most is comassálna.
Ravszdte ő már Patakot,
Érdemrendet mégsem kapott.
Éljen Szirmay!*

*Lónyayné ő nagysága
Sok pénzt készít a bátyjára;
Minden fatut összefutkos,
Mint egy pataki legátus.
Éljen Szirmay!*

*Egyszer jobbpart, másszor halpart,
Lónyay egyben sem tesz kárt.
Képviselő ha lehetne,
Minden elvet félretenne.
Éljen Szirmay!*

*Phylloxera! irt Pázmándy,
Bodrog vize nem öm már ki,
Deficitet ő fizeti,
Éz igénte az oktondi.
Éljen Szirmay!*

*Ha Nagy Barna postát nyerne,
Mindjárt kormánypárti lenne;
De arra nincs kilátása,
Mert egy gyerek a pártása.
Éljen Szirmay!*

Szinyey Gerzson főiskolai tanár és királyi tanácsos volt. Ellenfele Ballagi Géza kormánypárti programmal lépett fel vele szemben.

*Magyaros a vén Szinyey ruhája,
De a lelke a németet szolgálja,
A régi bank minden este világos,
Ott dolgozik a királyi tanácsos.*

*Bölcs tanácsát ott legalább kiadja,
De nincs senki, aki azt megfogadja,
Új címét is ravaszgággal szerezte.
„Ganganelli” — Ballagi így nevezte.*

Ezek a korteskedések elterelték a figyelmet a sürgető társadalmi és gazdasági problémákról. Az egyszerű választópolgárok nagy többsége csak az ingyenes eszmé-izomot használta ki, esetleg pénzért eladta szavazatát, de nem látott bele a valóságos politikai küzdelembe.

Kováts Dénesné

Felhasznált források: Magyar Értelmező Kéziszótár 1 765 (Bp. 1985) — Zemplén megye levéltára IV/b 1255 Zemplén vm. Kozponyi választmányának iratai 1865—1910 — Zemplén megye levéltára IV/b 1419 Zemplén vm. tiszos letétek levéltári gyűjteménye, kortesdalok és csasznyukák — *Kalmarek Géza: Az olaszliszka-i réc, Adalékok Zemplén Vármegye Történetéhez, 192? 135—137. old.*